

Bulvinė saulėgraža

Helianthus tuberosus

Apsaugos statusas: Mažai rūpimos (LC)

Rangas: **species**

2

STEBĖJIMŲ

2

STEBĖTOJŲ

Rugsėjis

PIKO MĒNUO

KARALYSTĖ

Plantae

KLASĖ

Magnoliopsida

ŠEIMA

Asteraceae

GENTIS

Helianthus

Kur ir kada stebėti?

Dažniausiai aptinkama šeškinės ozo centrinė dalis. Daugiausia stebėjimų užfiksuota rugsėji.

Apie rūšį

Bulvinė saulėgraža arba topinambas – astrinių šeimos augalas. Tai daugiametė 1,5 metrų aukščio žolė. Augalas truputį panašus į saulėgražą. Stiebas apaugęs plaukeliais, žiedynai geltoni, panašūs į saulėgražų graižus, tik žymiai mažesni. Topinambai kilę iš Šiaurės Amerikos.

Biologiniai ypatumai

Stiebas 1,5-2 m aukščio, viršuje šakotas. Stiebiniai auginiai lengvai įsišaknija. Žiedynai – graižai, kaip saulėgražų, graižo „pintinėle“ tik 1-1,5 cm skersmens. Žydi rugsėjo-spalio mėnesiais, sėklos paprastai nesubręsta ne tik dėl šiltų orų stygiaus, bet ir dėl mejozės sutrikimų. Topinambai kryžmadulkiai.

Po žeme sudaro trumpus stolonus, ant kurių galų formuojasi stiebagumbiai. Gumbų forma gana įvairi, akutės iškilios. Laukiniai topinambai labai paplitę Šiaurės Amerikoje, mėgsta molingas dirvas, auga pakelėse ir paupiuose.

Auginimas ir panaudojimas

Dabar auginami JAV, Prancūzijoje. Pradžioje topinambus auginu kaip maistinius, o XX a. pradžioje ėmė auginti ir kaip pašarinius bei techninius augalus (etanolio ir fruktozės gamybai). Topinambo stiebagumbis vidutiniškai turi 11,7 % inulino, 6,3 % cukraus ir šiek tiek krakmolo. Šakniagumbiuose gausu vitamino C, B1, B2, taip pat ir įvairių mineralų, kitų aktyvių medžiagų.

Veislių nėra daug, iki 1920 m. topinambų selekcija užsiiminėjo tik Prancūzijoje. Topinambai į Europą pateko XVII a. pradžioje, pirmiausia į Prancūziją, vėliau – į Italiją, Nyderlandus, Angliją. Pirmą kartą botaniškai aprašytas 1616 m. Kultūriniai topinambai nuo laukinių nedaug nutolę, lengvai sulaukėja. Auga tiek drėgnose molingose (kaip mezofitas), tiek sausose smėlingose (kaip kserofitas) dirvose. Šiaurės Kaukaze aptikti didžiuliai sulaukėjusių topinambų sąžalynai.

Hibridai

TSRS I. Marčėnka (И. Марченко) ir N.Ščibria (Н. Щибря) sukryžmino topinambus su saulėgražomis ir gavo naują rūšį, kurią pavadino „topinsaulėgraža“ (топинсолнечник = топин-амбур + под-солнечник), kurios $2n = 68$. Pirmos kartos

hibridai buvo heteroziniai, sudarantys stiebagumbius (susitelkusius mažame tūryje), bet jų žiedai mažai vaisingi. Šių hibridų derlingumas buvo 75-80 t/ha žaliosios masės ir 35-40 t/ha stiebagumbių.

Etimologija

Žodis topinámbas (dar topinambūras) patekęs iš aplinkinių kalbų – lenk. topinambur, rus. топинамбур, vok. Topinambur • nuo Brazilijos Amazonijos indėnų tautos tupinambų (tupinambá) pavadinimo. Pradžioje manyta, kad šis augalas kilęs iš Brazilijos, nors iš tiesų savaime auga rytinėse Šiaurės Amerikos pakrantėse. Tai, jog augalas pavadintas būtent pagal šią tautą tikriausiai

nulėmė tai, jog 1613 m. vienas prancūzų keliautojas į Prancūziją atvežė ir karaliui Liudvikui XIII pristatė šešis indėnų kanibalų tupinambų tautos žmones. Matyt, panašiu metu Europoje pasirodžius šiam augalui jis kažkoku būdu susietas su ta indėnų gentimi.

Dar vadinama Jeruzalės artišoku, nors neturi nieko bendro nei su Jeruzale, nei su artišokais. Manoma kad, italų naujakuriai JAV augalą vadino girasole (it. saulėgraža) dėl jo giminystės su sodo saulėgraža (abi priklauso Helianthus genčiai). Laikui bėgant anglakalbiai šį pavadinimą iškreipė į Jerusalem.

== Šaltiniai ==

Skenuok ir peržiūrėk
naujausią informaciją

seskinesozas.lt

Biologinės įvairovės projektas
Duomenys: iNaturalist, Wikipedia, GBIF

iNaturalist rūšies puslapis